

ראש הישיבה - הרב מרדכי גרינברג שליט"א

תרגום התורה והעגל

א. השתלשלות העליונים בתחתונים

"צללי החשך העתקת התורה ליונית, יהפכו לאור, כשיגלה המקור העברי בטהרו"

פתגם זה של הרב קוק זצ"ל על חדש טבת דורש הסבר.

מקורו של הפתגם במגילת תענית², "בח' בטבת נכתבה התורה יונית, בימי תלמי המלך, והחשך בא לעולם ג' ימים".

דברים חריפים יותר שנינו במס' סופרים³, "זיהיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה".

יסוד מוסד ביהדות, שעולמנו החמרי נוצר בדרך של השתלשלות, מן העולם הרוחני, האין סופי, עד להתגלמותו. וכך הגדיר זאת הרמח"ל⁴:

תחילת הנבראים כולם הם הכוחות הנבדלים, ומהם משתלשלים הגשמיים וכו', ואין לך דבר קטן או גדול בגשמיים, שלא יהיה לו סיבה ושרש בכוחות הנבדלים לפי בחינותיהם.

וכן כתב אחריו ר' חיים מוולוז'ין⁵:

כי מודעת שהעולמות נשתלשלו בהדרגה, ממדרגה למדרגה, וכל שנשתלשל וירד יותר למטה נתעבה יותר וכו', כי עולם האצילות הוא הכל אלוקות גמור וכו', ועולם השני נשתלשל וירד מדרגה יותר מהראשון, שמושג עכ"פ קצת מציאותו, שיוכל להקרא יש, והוא היש מאין, לכן נקרא בשם בריאה. ועולם השלישי נשתלשל בסדר המדרגות מהעולם השני ונתעבה יותר, שמציאותו מושג יותר, והוא היש מיש וכו', ועולם רביעי הוא גמר מלאכת כל העולמות שקדמוהו וכו'.

¹ מגד ירחים. פתגמים לחודשי השנה, פורסמו ע"י הרב קוק זצ"ל בלוח ארץ הצבי יפו תרע"א-תרע"ד.

² פרק ימי הצומות.

³ פ"א ה"ז.

⁴ דרך ה' ח"ב פ"א.

⁵ נפש החיים שער א' פי"א בהגהה. וע"ש עוד פי"ז.

ובלשונו של הרב קוק זצ"ל⁶:

אנחנו משיגים את המציאות בתור הויה שהיא מתחלת ממקורה, הולכת היא בתחילה הליכת ירידה מלמעלה למטה, ממהות עליונה למהות ירודה, עד שבאה לירידה היותר שפלה וכו'.

ובמקום אחר⁷:

ההוויות מתגלות בתור ירידה מאלוקיות לעולמיות, שהיא כמו השפלה ומיתה נוראה, אשר כל הירידות בעולם מדרגה לדרגה, מריבוי כשרון וקנין למיעוט כשרון וקנין, לא ישוו לה.

יסוד זה האמור בבריאת העולם בכלל, מופיע גם בפרטים. כאן, נעסוק בשלושה הקשורים לענייננו, והם: אדם, תורה ואלקים.

א. באדם

'ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה'⁸. התפיסה השטחית רואה את תכלית מעשה בראשית ביצירת האדם ביום הששי. 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה'⁹. אלא שבשלב זה מונח האדם כאבן שאין לה הופכין. הגולם הזה המוטל על האדמה ללא רוח חיים, איננו מסוגל לתפקד, הוא זקוק לנשמה שתפיח בו חיות. 'ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה', משנזרקה בו נשמה, בא הגוף אל תכליתו, ומעתה הוא מוכן למלא את תפקידו.

אך באמת לא כך הוא סדר הדברים. הנשמה לא נופחה באדם כדי להחיות את הגוף, אלא אדרבא, הגוף נוצר כדי לשמש מלבוש לנשמת האדם, שאילמלא מלבוש זה לא תוכל הנשמה להופיע בעולם. כשם שאי אפשר להתבונן באור השמש, מקור האור, אלא דרך מסכים, כך אי אפשר לנשמה להופיע בעולמנו הגשמי אלא דרך מלבוש המכסה אותה.

ר' חיים מוולאז'ין הסביר בזה מדוע נקרא גוף האדם בפי המקובלים נעל.

כי עיקר האדם הוא נטוע למעלה בשרש נשמתו, ולזאת נקרא הגוף נעל, עי' בתיקונים נגד הנשמה, כי רק בחינת עקביים מהשרש נכנס לתוך גוף האדם וכו'. אך הענין הוא שהאדם השלם כראוי, נטוע למעלה בשרש נשמתו העליונה, ועובר דרך אלפי ריבואות עולמות, עד שקצהו השני נכנס בגוף האדם למטה¹⁰.

⁶ אוה"ק ח"ב עמ' תקנ"ב.

⁷ אורות התשובה פי"א.

⁸ בראשית ב', ז'.

⁹ שם

¹⁰ נפש החיים שער א' פ"ו בהגהה.

ובזה פיי המלבי"ם ענין החליצה¹¹:

שהגויה נקראת בשם נעל שעל רגלי הנשמה הרוחנית, שאי אפשר לנשמה לעמוד בעולם הגופים, והוא מלא רפש וטיט המזיקים לרוחניותה, בלא הגוף החמרי וכו'. וכמ"ש המקובלים בסוד בית חלוץ הנעל, שהאדם שלא רצה להקים לאחיו שם בישראל, ולעשות לנפש אחיו נעל, שבו תעמוד שנית בעולם הגופים ע"י הבן שיוליד, אשר יבנה את בית אחיו, לכן חלצה את נעלו מעל רגלו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, כמו שנשאה נפש אחיו יחפה מנעל.

ובזה פירש שם החילוק בין משה ליהושע, שאצל משה נאמר "של נעליך מעל רגליך"- ל' רבים, ואילו אצל יהושע נאמר "של נעלך"- ל' יחיד. ובדומה לזה כתב ר' יצחק מוולאז'ין¹²:

יתבאר שפיר עפ"י מה שכתב השל"ה פ' שמות, עה"פ "של נעליך מעל רגליך", וביהושע כ' "של נעלך מעל רגלך"¹³, הענין שיש ב' מיני לבושי עור לאדם, אחד עור בהמה שלובש, דהיינו מנעלים, והשני עור עצמו, כמ"ש "עור ובשר תלבישני"¹⁴, ואצל משה היה אור באל"ף, ולכן היתה מעלתו יותר על כל הנביאים, וזהו שרמז לו הקב"ה "של נעליך", ל' רבים, שצריך להסיר ב' מיני המנעלים, דהיינו עור הבהמה, ואח"כ עור ובשר שלו, כלומר, שיזדכך חמרו לגמרי, שיהיה אור באל"ף, אבל יהושע לא זכה לזה המדרגה, לכך כתיב "של נעלך מעל רגלך", ל' יחיד, שקאי על עור הבהמה. ולפי מ"ש שהגוף מכונה בשם נעל, יתבאר מאמר חז"ל¹⁵ "מת בבית שלום בבית, נטל כלי מהבית סימן רע לבית, " תרגמא רב פפא במסאנא וסנדלה, ופירש"י: סימן שמוציא אחרים מן הבית, ולפי מה שאמרנו שהגוף מכונה בשם נעל, סימן הוא שאחד מבני הבית יחלוץ מנעלו, שהוא הגוף ח"ו.

וכך דברי המקובלים על חילוקי מדרגות בנשמה עצמה - נפש רוח נשמה חיה יחידה (נר"נ ח"י), כשכל מדרגה נשמה לזו שתחתיה ולבוש לזו שמעליה.

ב. בתורה

וכמו באדם, כך גם בתורה, מדרגות שונות לתורה - פשט, רמז, דרש, סוד (פרד"ס). ד' תחומים אלו אינם ד' חלקים בתורה, אלא ד' מדרגות, אותו סוד שבעליונים משתלשל ומתגלה בעולמנו בפשט, והפשט הוא לבושו של הנסתר.

¹¹ שמות ג', ה'.

¹² הגהה על ספרו של ר' חיים אביו רוח חיים על פרקי אבות בתחילת הספר.

¹³ ה', טו'.

¹⁴ איוב י', יא'.

¹⁵ ברכות נז:.

וכך נאמר בזהר על ההשתלשלות שבתורה¹⁶.

בוא וראה, עולם העליון ועולם התחתון, במשקל אחד נשקלו. ישראל למטה כנגד מלאכים עליונים למעלה. מלאכים עליונים כתוב בהם "עושה מלאכיו רוחות"¹⁷, ובשעה שיורדים למטה מתלבשים בלבוש של העולם הזה, ואם לא היו מתלבשים בלבוש כעין העוה"ז, לא היו יכולים לעמוד בעוה"ז, והעולם לא היה סובל אותם. ואם במלאכים כך, התורה שבראה את המלאכים ואת כל העולמות, והם מתקיימים בשבילה, על אחת כמה וכמה, כיוון שירדה לעוה"ז, אם לא היתה מתלבשת באלו הלבושים שבעוה"ז, שהם הספורים ודברי הדיוט, לא היה העולם יכול לסבול.

וע"כ הסיפור הזה שבתורה היא לבושה של התורה, מי שחושב שאותו הלבוש הוא תורה ממש, ואין בו דבר אחר, תיפח רוחו ולא יהא לו חלק לעוה"ב, משום זה אמר דוד "אל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"¹⁸, דהיינו להביט מה שהוא תחת לבושה של התורה.

בוא וראה, יש לבוש הנראה לכל, אלו הטפשים כשרואים אדם לבוש יפה, שנראה להם הדור בלבושו, אין מסתכלים יותר, ודנים אותו עפ"י לבושו ההדור, וחושבים את הלבוש כגוף האדם, וחושבים גוף האדם כנשמתו.

כעין זה היא התורה, יש לה גוף והוא מצוות התורה, הנקראים גופי תורה, הגוף הזה מתלבש בלבושים שהם ספורים של העוה"ז. הטפשים שבעולם אינם מסתכלים אלא בלבוש ההוא, שהוא סיפור התורה, ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת הלבוש ההוא. החכמים, עבדי המלך העליון, אותם שעמדו בהר סיני, אינם מסתכלים אלא בנשמה שבתורה שהיא עיקר הכל, תורה ממש, ולעתיד לבא עתידים להסתכל בנשמה של הנשמה שבתורה.

אוי לאלו הרשעים האומרים שהתורה אינה יותר מסיפור בלבד, והם מסתכלים בלבוש ולא יותר. אשרי הם הצדיקים המסתכלים בתורה כראוי. יין אינו יושב אלא בכד, כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש זה, וע"כ לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש, וע"כ כל אלו הדברים וכל אלו הספורים הם לבושים.

על פי הבנה זו, שדבריה המעשיים של התורה אינם אלא לבושים לתכנים אלקיים פנימיים, הסביר המהר"ל¹⁹ את מעלת התורה על החכמות החיצוניות. הדבר קשור לויכוח שבין הפילוסופים לחכמי התורה, במה יזכה האדם לחיי נצח. לדעת חכמי

¹⁶ בהעלותך קנד.

¹⁷ תהילים קו', ד'.

¹⁸ שם קיט', יח'.

¹⁹ תפארת ישראל פי"ג.

האומות, ההתעסקות בדברים רוחניים מופשטים, היא שתקנה לאדם חיי עוה"ב, ולא קיום מצוות בדברים גשמיים השייכים לעולם הזה. ולזה לדעתם יש יתרון לחכמות החיצוניות המעיינים בדברים החשובים כמו הגלגלים, גרמי השמים, שלדעתם הם כוחות רוחניים והם המקנים לאדם ברוחניותם חיי נצח, ואלו דבריו:

בזה הפרק נבאר לך כי אותם שחשבו כי יתרון החכמות החיצוניות על התורה, במה שהחכמות החיצוניות מעיינות בדברים החשובים כמו הגלגלים והם נמצאים החשובים ואילו דברי תורה מעיינת בדברים השפלים הפחותים ולפיכך חשבו כי ההצלחה היא בהשגת הנמצאים החשובים. וכבר אמרנו כי מה שחשוב בעיניהם ובדעתם אינו כך אבל החשיבות היא התורה במה שהוא גזרות השם יתברך הישרים והברורים כמו שהארכנו, ובזה הפרק נוסיף לך ביאור:

דע כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות ולא תחסר כל בה. ואם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותים ושפלים, אין בזה תמיה, כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם, כי האדם עומד בתחתונים עם שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך ממדרגה עליונה גם זורח עליו צלם אלהים שהיא המעלה העליונה. כך הם מצוות התורה עם שהם דברים גשמיים יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומו של עולם. ומעתה אל יתמה האדם איך יזכה האדם לעולם הבא על ידי התורה שהיא בדברים הקטנים והפחותים, כי השאלה הזאת גם כן כמו השאלה על האדם איך יזכה האדם בעל חומר לחיים הנצחיים, שהתשובה בזה עם שהאדם הוא בעל גוף וחומר, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו רוח אלהים נשמה קדושה אשר הנשמה הזאת חצובה מתחת כסא הכבוד ובשביל הנשמה זאת זוכה האדם אל חיים הנצחיים, וכך עם שמצות התורה נראה שהם בדברים הפחותים יש במצות דברים עליונים על הכל מגיעים עד עולם הבא עד שמצות התורה שמחויב האדם לפעול הם דומים לגמרי אל האדם ונשמתו. ולפיכך כמו האדם עצמו אשר הוא עומד בעולם הזה ונשמתו מגיע עד עולם הבא, כך התורה והמצות שמחויב האדם לפעול הם בדברים שהם בעולם הזה ותכלית מדרגתם עומד ברומו של עולם.

ולכך קרה לתורת האדם מה שקרה לאדם. שניהם בגוף גשמי ובדברים מעשיים, אך שניהם אינם מתייחדים בצורתם הגשמית אלא בתוכנם הפנימי. הנשמה שבהם היא העיקר ומקורה בעליונים, בכסא הכבוד, וההתעסקות החיצוניות אינה אלא אמצעי לאחיזה בעליונים, ועליונים אלו מעולים וגבוהים מאותם גלגלים, פסגת הגובה שהפילוסופים מסוגלים לחשוב. וע"כ בסופו של דבר, התורה עם לבושיה, מגיעה למקום גבוה יותר, כמו האדם העומד בגופו בעולם התחתון, וראשו מגיע השמימה. ומכאן הזהות בין מדרגות הנשמה שבאדם למדרגות שבתורה.

איתא בזוהר הקדוש, ג' בחינות יש באדם, מתחילה נותנים לו נפש, זכה נותנים לו רוח, זכה יתיר נותנים לו נשמה, זכה יתיר נותנים לו נשמה לנשמה ונקראת חיה. והנה הנפש היא (מעולם) העשיה, והרוח היא מיצירה, והנשמה היא מבריאה, ונשמה לנשמה היא מאצילות, ובמה יזכה האדם לבחינות אלו, נתן לו הקב"ה התורה הקדושה, פרד"ס, דהיינו פשט רמז דרש סוד. הפשט הוא נגד הנפש, ורמז כנגד הרוח, ודרוש כנגד נשמה, וסוד הוא כנגד נשמה לנשמה. וצריך האדם לעסוק בפשטות התורה, ולשמור ולקיים אותה, ובזה הוא מזכך נפשו וזוכה אל הרוח, וכל עוד שלא הזדכך נפשו כראוי ע"י פשטות התורה, לא יוכל לעסוק בפנימיות התורה, ששכנה היא לו, ורק מי שמזכך נפשו בעסקו בפשטות התורה זוכה אל הרוח, ויוכל לבא לידי דרישות התורה, וזוכה אל הנשמה ומשיג רמזי התורה, ואח"כ זוכה אל חיה ומשיג סודות התורה²⁰.

מלבושי התורה אינם מנותקים מצפונותיה, ולחכמי התורה גלוי איך רמוזים כל הסודות בלבוש הנגלה, והאריך בזה הרמב"ן בהקדמתו לפירושו על התורה.

וכל הנמסר למשה רבנו בשערי הבינה, הכל נכתב בתורה בפירוש, או ברמיזה או בתיבות או בגימטריאות או בצורת האותיות, בכתובות כהלכתן או המשתנות בצורתן, כגון הלפופות והעקומות וזולתן, או בקוצי האותיות וכתריהן, כמ"ש "כשעלה משה למקום מצא להקב"ה שהיה יושב וקושר כתרים לאותיות, א"ל למה, א"ל עתיד אדם אחד לדרוש תילי תילים של הלכות על כל קוץ וכו"²¹.

ושלמה המלך שנתן לו האלוקים החכמה והמדע, הכל מן התורה היה לו, וממנה למד עד שידע סוד כל התולדות, ואפי' כוחות העשבים וסגולתם וכו'. כל זה ידע בתורה, והכל מצא בה, בפירושה ובדקדוקיה, באותיותיה ובקוציה, כאשר הזכרתי וכו'.

ועוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה, שמותיו של הקב"ה וכו', ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או חסר, פסול וכו'.

ב. תרגום התורה

מעתה נבין את חומרת המעשה שבתרגום התורה, התרגום הוא הצגת התורה בלבושה החיצוניים בלבד, תוך כדי הורקת תוכנה הפנימי. משל למה הדבר דומה? לארי שניצוד וכלאוהו בסוגר. קודם שנכלא היו הכל יראים מפניו ובורחים ממנו, עכשיו הכל מציצים בו ואומרים, היכן גבורתו של זה. כך התורה, כל זמן שהיא נתונה ביד ישראל

²⁰ מאור ושמש פ' יתרו עמ' 54.

²¹ מנחות כט.

ומתפרשת ע"י חכמיו בלשונה, לשון הקודש, הכל חרדים מפניה ומתייראים להטיל בה דופי, כיוון שכלאו את התורה בתרגום יוני, שוב אין בה כל המיסתורין שבאותיותיה וקוציה, ניטלה יראתם ממנה, כל הרוצה להציץ בא ומציץ, וכל הרוצה לקלקל בא ומקלקל²².

התורה, התנ"ך בכללו, היא המגילה אשר ראה יחזקאל בחזיונו, מגילת ספר כתובה פנים ואחור, היחס שלנו עם התורה שהיא חיינו, אוצר החיים שלנו, היא כולו יחס פנימי, והיחס של כל העמים אליה הוא יחס חצוני וכו'. אנחנו קוראים את המגילה הזאת, החובקת זרועות עולם, והגדולה מכל ערכי העולם כולם וכו', והם ג"כ קוראים אותה. אולם ההבדל בינינו וביניהם הוא, שאנו קוראים אותה מצד הפנים שלה, מעבר מזה, וכל העמים כולם אמנם גם הם מוכרחים להיות כורעי ברך לפני חוסנה, תפארתה, קדושתה ואמתתה של התורה. אבל הם קוראים אותה מאחור, מצדה החיצוני, וערפיליות רבה שרויה על הקשב שמקשיבים אפילו בחרי העמים את הד הקול של דברי התורה, של המגילה הנבואית, של ספר הספרים, בהיותו נקרא מהם לא לפנים כי אם לאחור, לא מאותו הצד שהחיים הפנימיים של רוח ה' אשר במלא עולמו יונקים ממנו, כי אם מצד הרבה כהה והרבה חלוש מזה²³.

ואמרו דורשי רשומות, כי תרגום הוא בגימטריא תרדמה, כלומר, הגלות אור הרוח במדרגת ההתעלפות, "אני ישנה ולבי ער", שאז אין הרעיון המקורי מתגלה²⁴.

האור הוא היצירה הראשונה, תחילת התגלות האין סוף בעולם המוגבל, לפיכך הוא הנשמה של כל היש. אור בגימטריה - רז, סוד, הוא הפנים הראשון, שהלך והתלבש בלבושים חמריים.

כי כל שהוא מסולק מן הגשמי הוא אור בהיר, כאשר תבחין בנמצאים הגשמיים, שכל שהוא גשמי יותר, הוא עכור וחשוך יותר. וזה, כי הארץ היא גשמית, ולכך הארץ היא חשוכה לגמרי. והמים אינם כ"כ גשמיים כמו הארץ, שיש לארץ גסות ועבות החמרי יותר, ולכך המים הם זכים יותר, והרוח עוד יותר מסולק מן הגשמי, ולכך הרוח הוא יותר זך ויותר דק וכו'²⁵.

סודות התורה, נשמתה, תוכנה הפנימי, הם האור שבתורה. "א"ר סימון, ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חומשי תורה, ויאמר אלקים יהי אור כנגד ספר בראשית

²² ספר התודעה טבת.

²³ מאמר לזכרו של הלורד בלפור. מאמרי הראי"ה עמ' 249.

²⁴ הערות ראש מילין. הברקה סעיף ו'.

²⁵ נר מצוה למהר"ל.

וכו'²⁶. תרגומה הוא הלבוש החמרי והוא החשך, הכחשת התוכן הפנימי והצגת התורה על לבושה החיצוני בלבד, הוא החשך שבא לעולם, עם תרגום התורה.

ג. השתלשלות האור האלוקי

וכשם שנשמת האדם והתורה אינם מופיעים בעולם אלא דרך מלבושים, כך גם האור האלקי, אינו מתגלה בעולם אלא דרך הסתרתו. "הנה אנכי בא אליך בעד הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם"²⁷. מדוע האור הגדול חייב להופיע דרך ענן וערפל?

מפני שעינו החלשה של האדם, שכלו המוגבל והרופף, אינו יכול להסתכל בזוהר הנורא של האורה האלקית, ומפני כך האנושיות המטומטמת בורחת מלפני ה', כעטלף הבורח מאור השמש, והסיבה המביאה להאיר את האורה העליונה, אורות כל האורות, עיקרה ושרשה היא רק הפעולה של העלמת האורה במדה ידועה, העטפתה וצמצומה, הן הן גילוייה²⁸.

בספר אורות²⁹ עמד הרב קוק זצ"ל על בעיית היחס שבין האדם לרבש"ע. מצד אחד יש באדם צמאון טבעי לאל חי, ומבלי הקשר הזה אין חייו חיים. חז"ל ביטאו זאת במשל שאמרו על הפסוק "וגם הנפש לא תמלא"³⁰. משל למה הדבר דומה? לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם, אינם חשובים לה, לפי שהיא בת מלך, כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה. למה? לפי שהיא מן העליונים³¹.

ועל כן המסקנה המתחייבת היא - 'מקום מנוחתנו היא רק באלקים'. אך מאידך גיסא, אלקים הוא למעלה מכל מציאות אשר יכולה להכנס בקרבנו. וע"כ לגבינו הוא בלתי ניתן להשגה, ואין הדעת יכולה לנוח בדבר כ"כ רחוק, ודבר זה גורם לתסכול עמוק אצל אנשים שהם מבקשי אלקים.

כשהנשמה הומה לאור היותר בהיר, אינה מסתפקת באותו האור הנמצא גם במעשים היותר טובים, לא באותו האור הנמצא מהאמת, אפי' בלימודים היותר ברורים, ולא בהיופי, אפי' בחזיונות היותר מפוארים, אז מתנוול העולם בעיניה. היא כ"כ מתרחבת בקרבה, עד שהעולם כולו, עם כל גשמיותו ורוחניותו גם יחד, עם כל גילוייו החמריים והרוחניים, נדמה לה לבי עקתא, ואוירו נעשה לה מחנק. הם מבקשים מה שהוא למעלה מכוחם,

²⁶ ב"ר פ"ג.

²⁷ שמות יט', ט'.

²⁸ מאמר ענן התורה והגאולה. הרב קוק זצ"ל, התור תרצ"ד, הודפס במאמרי הראי"ה ח"א.

²⁹ מאמר צמאון לא-ל ה' אורות עמ' קיט'.

³⁰ קהלת ו', ז'.

³¹ קהלת רבה ו'.

מה שהוא לעומתם אין, ולהפוך אין ליש, אין יכולת גם ברצון לרצות. ע"כ יחלש לפעמים כח הרצון וכל עוז החיים, באנשים אשר דרישת אלקים היא מגמתם הפנימית³².

הנפש הבאה מן העליונים, אינה מסתפקת במזון שמן העולם התחתון, הנשמה תובעת דברים גדולים, ואנו מפנים אותה לדברים הנראים בעיניה קטנים - עיסוק במצוות שיסודם בדברים חמריים, לימוד של שור שנגח את הפרה, אחיזת לולב והנחת תפילין מעור בהמה וכדו'.

ד. גילוי האור ע"י הגשמי

צריך להראות את הדרך, איך נכנסים אל הטרקלין - דרך השער, והשער הוא האלוקות המתגלה בעולם, בעולם בכל יופיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר, ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גבור³³.

הפתרון לבעיה הקשה של הצמאון לאל חי מצד אחד, לתשוקת הנשמה לשוב ולהתאחד עם מקורה, להתרומם מעל עניני העולם השפל, ומצד שני הידיעה שלעולם לא נוכל להשיג את האלקים, "כי לא יראני האדם וחי", היא האפשרות להגיע אל הטרקלין דרך השער, אי אפשר לקפוץ אל הטרקלין מבלי לעבור דרך שער הכניסה. אמנם הפרוזדור נראה רחוק מן המלך, אך באמת הוא חלק מן הארמון, ורק כך הוא סדר הכניסה אל חדר המלך. למעלה מזה, המלך נמצא אף בשער, שכינת עוזו אמנם בגבהי מרומים, אך הוא מתגלה גם בתחתיות ארץ.

דבריו של הרב קוק נכתבו בפרק זה על האדם בכלל, ולא דווקא מישראל, אך בישראל מתגלה האלוקות ראשית הכל, בתורה ובמצוות. כל התורה היא שמותיו של הקב"ה, כפי שהעיד הרמב"ן, וכל מצוה היא גילוי שם ה' בעולם, ואמרו המקובלים, שמצוה היא אותיות שם הויה, שכן בסדר א"ת ב"ש, נצבת האות י' במקום מ', והה' תחת הצ', כך שאותיות מצוה הן אותיות שם הויה. ללמדך, שאחיזה במצוה היא אחיזה בשם ה'.

וכדברי המהר"ל על מצוות התורה, "הם כמו החבל שמעלה את האדם מבור תחתיות הוא העולם השפל, אל העולם העליון, להושיב אותו עם המלך ה' צבאות עין בעין"³⁴.

³² אורות שם

³³ אורות שם

³⁴ תפארת ישראל פ"ד.

האלוקות העליונה שאנו משתוקקים להגיע אליה, להבלע בקרבה, להאסף אל אורה, ואין אנו יכולים לבוא לידי מדה זו של מילוי תשוקתנו, יורדת היא בעצמה בשבילנו אל העולם ובתוכו, ואנו מוצאים אותה ומתענגים באהבתה, מוצאים מרגוע ושלוש במנוחתה³⁵.

את הקשר בין האדם, אלקים והתורה ומצוותיה, היטיב לתאר בעל התניא. אף הוא עוסק בבעיה שתוארה כבר למעלה, איך יתקשר האדם לאלקים כשידוע מראש שהוא בלתי ניתן להשגה. ותשובתו היא, שאכן אין אפשרות כזאת אלא בדרך שרבוש"ע גילה. הקביה עצמו מושיט את ידו כדי שנאחז בה ונמשך אליו, והיד הזאת היא התורה והמצוות, תורה איננה רק דברי חכמה, אלא לבושו של הקב"ה, שע"י אחיזתנו בהם נוכל לאחוז בו ית', כל דבריו סובבים סביב יסוד הזוהר "דאורייתא וקוב"ה כולא חד". ואלו מקצת דבריו שם³⁶:

ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. וכן ברצונו וחכמתו, כדכתיב אין חקר לתבונתו, וכת"י החקר אלוה תמצא, וכת"ב כי לא מחשבותי מחשבותיכם, הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל, בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיג בדעתה, ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה, וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ולכן נמשלה התורה למים, מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, כך התורה ירדה ממקום כבודה, שהיא רצונו וחכמתו יתברך, ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן וכו'. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה', ולכן נקרא בשם זיו השכינה. אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו, ליה מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן, ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים, הרי זה כמחבק את

³⁵ אורות עמ' קפט'.

³⁶ תניא פ"ד

המלך דרך משל, שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים, מאחר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושו כמיש וימינו תחבקי שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי חסד ומים:

העיסוק בדברים גשמיים שבתורה ומצוות אינו צריך לגרום אכזבה לאדם, כאילו נמנע ממנו המפגש עם אלקים. בידועינו שהתורה והמצוות משמשות מלבוש לענין האלקי, כלים להופעת האורה, הרי האחיזה במלבוש הוא אחיזה גם בגוף המסתתר בתוכו, "והרי זה כמחבק את המלך", שגם חיבוק דרך מלבוש הוא זכות גדולה.

אלא שזה מותנה בדבר אחד, שידע האדם שהאחיזה במלבוש מציבה אותו בשער, והשער אינו טרקלין, וכי דרך ארוכה לפניו להתעלות ולהתקדם לקראת הטרקלין. אל לו לאדם לשאוף להגיע ישירות אל הטרקלין, אלא לעשות זאת דרך השער. אך מאידך גיסא, אסורה השהייה בשער, כל עליה צריכה לשמש אמצעי לעליה נוספת.

כך פ"י הרב קוק זצ"ל את הפסוק "כי עמד מקור חיים באורך נראה אור", האור משמש בדרך כלל אמצעי כדי לראות את המטרה, אך באורו של הקב"ה מתגלה אור נוסף, שאף הוא משמש אמצעי לראיית אור נוסף, וכך כל מדרגה משמשת אמצעי למדרגה נוספת, עליונה יותר.

משלו חכמים משל³⁷:

מעשה בשר אחד שמצא חן בעיני המלך, ואמר לו שאל מה אתן לך, עד חצי המלכות ותעש. נענה אותו שר ואמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו אחת שאלתי מאת אדוני המלך, כל אימת שאבא אל עבדי המלך ובידי שקים, יואילו העבדים למלאות השקים בדים. נתכרכמו פניו של המלך, כסבור יצא זה מדעתו, אעפ"כ אמר, רצונו של אדם זהו כבודו, לו יהי כדברך. למחרת בא הלה אל עבדי המלך ושני שקים בידי, מלאו העבדים פיהם שחוק, ומלאו לו את השקים בדים. הלך השר אל ביתו ותפר מכל הבדים שקים. למחרת הופיע שוב לפני עבדי המלך, ועשרות שקים בידו. מלאו לו העבדים שוב את השקים בדים. ושוב הלך לביתו ותפר מכל הבדים שקים. למחרת הופיע שוב לפני עבדי המלך ומאות שקים בידו. מלאו לו העבדים שוב את השקים בדים, ושוב הלך לביתו, ותפר מכל הבדים שקים. למחרת הופיע שוב לפני עבדי המלך עם עגלה טעונה אלפי שקים. מלאו לו העבדים שוב את השקים בדים. וכן הלאה. סוף דבר, נתרוקן כל אוצר המלוכה ולא היה מספיק לו.

מה היה סוד חכמתו של אותו שר? הוא הפך את האורות לכלים. כלומר, הוא הפך את הברכה לכלי מחזיק ברכה.

³⁷ בית ישי להגר"ש פישך עמ' שיז' (מהדורת תשס"ד)

כשתינוק נכנס לבית הספר, רבו מלמדו אלף בית, לימוד זה הוא עיקר תלמודו, ועליו הוא מברך ברכת התורה. לאחר שכבר קנה ידיעת האלף בית, הרי ידיעה זו הופכת לו למכשירין ועזר ללמוד סידור. נמצא מה שהיה אתמול עצם הברכה, הפך להיות כלי מחזיק ברכה ללימוד גבוה יותר. וכך, לאחר שכבר רכש ידיעת הקריאה, הרי הוא משתמש בכח זה ללמוד תורה וחכמה. וכן הלאה, כל מה שמתעלה בתלמודו, משמש לו זה לעזר, להכנס לשערי חכמה ובינה עמוקה יותר.

ה. חטא העגל

עפ"י דברי הזהר נתגלה יסוד זה לרשב"י מפי אליהו:

"שאו מרום עיניכם וראו, מי ברא אלה"³⁸. "אמר רבי שמעון: רז זה לא נתגלה, מלבד יום אחד שהייתי על חוף הים, ובא אליהו ואמר לי: רבי, ידעת מהו 'מי ברא אלה' אמרתי לו: אלו השמים וצבאם מעשה הקב"ה, שיש לו לבן-אדם להסתכל בהם, ולברך אותו, ככתוב: 'כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו', ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ"³⁹. אמר לי: רבי, דבר סתום היה לפני הקב"ה, ונתגלה בישיבה של מעלה, וזה הוא: בשעה שהסתום מכל סתומים חפץ להתגלות, ברא בראשונה נקודה אחת, וזה עלה להיות מחשבה. צייר בה כל ציורים, חקק בה כל חקיקות, וחקק בתוך המאור הקדוש הסתום חקיקת ציור סתום אחד, קודש קדשים, בניין עמוק היוצא מתוך מחשבה, ונקרא 'מי'. ראשית הבניין, קיים ולא קיים, עמוק וסתום בשמו, לא נקרא אלה 'מי'. חפץ להתגלות ולהיקרא בשם, נתלבש בלבוש יקר מאיר, וברא 'אלה', ועלה 'אלה' בשם. נתחברו האותיות אלו באלו, ונשלם השם 'אלהים', ועד שלא ברא 'אלה', לא עלה 'אלהים' בשם.

ואותם שחטאו בעגל, על רז שלנו, אמרו: 'אלה אלהיך ישראל'. וכמו שהשתתף 'מי' ב'אלה', כך הוא שם המשותף תמיד, ובסוד זה העולם קיים. פרח אליהו ולא ראיתיו. וממנו ידעתי את הדבר שעמדתי על רזו וסתרו. בא רבי אלעזר וכל החברים ונשתטחו לפניו, בכו ואמרו: אילמלא לא באנו אלא לשמוע זה, דיינו"⁴⁰.

"מי" מציין את ההתנוצצות הראשונה, שאלה, דבר מפשט שאינו מגדר ואין לו שם, "אלה" מציין את ההתפשטות וההתפרטות, בחינת הגילוי, דברים מגדרים שיש להם

³⁸ ישעיהו מ', כו'.

³⁹ תהילים ח', ב'-ד'.

⁴⁰ הקדמת הזהר.

שם. אך גם "אלה" אינו סוף הגילוי, עדיין יש תוכן פנימי יותר, בחי "מי". ולעולם אין "אלה" ללא "מי". אין גלוי שלא ישאיר כסוי וסתום. מי שזוכה ל"אלה" אל ישכח כי ה"מי" מלווהו תמיד. שם אלקים מתגלה ע"י שני היסודות גם יחד ("אלה" ו"מי" = אלקים). וזהו פירושו של הפסוק "מי ברא אלה", מתוך המפשט שביטוי "מי", נבראו הדברים הגלויים בעלי השם וההגדרה, "אלה". ותמיד שם אלקים מרכב משני היסודות, הנעלם והגלוי. אפשר שמה שהיה אתמול "מי", הופך היום להיות "אלה", אך לעולם יש לזכור שיש עדין "מי" המסתתר מאחורי ה"אלה".

אי אפשר לאדם להשיג את ה"מי" אלא דרך ה"אלה", אך כשמשיג "אלה", חייב להשתמש במדרגה זו כאמצעי למדרגה עליונה נוספת.

אם יעלה על הדעת שה"אלה" מנותק מה"מי", שהכל נגלה לפניו, ואין עוד גילוי נוסף, שהכל כבר מוגדר, שוב אינו רחוק מעשיית פסל ומסכה.

דור שזכה למתן תורה וראה את הקולות ואת ה' היורד על הר סיני, והנה בושש משה מלשוב, דימו שמה שראו וקבלו הוא סוף הקבלה והחזיון, שוב אין "מי" אחר ה"אלה". ריכזו ומיצו את כל קבלתם ויצקוהו בעגל מסכה, ואמרו "אלה אלהיך ישראל", "אלה" בלא "מי", זוהי עבודה זרה.

מעתה מובן שתרגום התורה היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. תרגום התורה והצגתה במלבושיה החיצוניים, בלא תוכנה הפנימי, הוא כחטא העגל- הגדרת אלוקות, ניתוק הלבושים מהתוכן הפנימי, ה"אלה" מה"מי"⁴¹.

ו. האור שבחושך

עם שתרגום התורה גרם לחשך רב בעולם, מ"מ יש בתרגום נקודה של אור, והיא שגרמה להתקרבות העמים אל האמונה והתורה. דברים דומים כתב הרמב"ם ביחס לנצרות והאיסלם, וז"ל בסוף הלי' מלכים⁴² :

אף ישוע הנצרי שדימה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל

⁴¹ ההסבר עפ"י הספר מן הבאר להרב בר שאול, פ' כי תשא, בפירוש מאור ושמש על התורה, כתב בפ' ויחי, שהיחס בין המי והאלה מבטא את הקשר בין עולם המחשבה לעולם המעשה. "מי" הוא עולם המחשבה, ו"אלה" - עולם המעשה. ומי שאינו מביט לרוחניות של דברי הגשמיות, רק שמתאוה אל הגשמיות של הדברים, והולך אחר התאוה, הרי הוא דבוק בהטבע של העולם, ואלקים בגימטריא הטבע, ואז הוא תחת אלקים ושורין עליו דינים וקטרוגים מלמעלה, כי דבוק בקטנות. ולכך כתיב 'זירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה', פירש"י: מי אלה שאינם ראויים לברכה, שירבעם יוצא מאפרים. ולדברינו הפירוש "מי אלה", היינו שלא יהיו מחברים מי אלה כנזכר לעיל, ונרגן מפריד אלוף, ממילא אינם ראויים לברכה, עד שיתפלל הצדיק וכו'. מה שאין כן כשמביט בכל הדברים אל שרשן שהוא הרוחניות, ומחבר מי עם אלה, כנזכר לעיל, אזי דבוק באלקים וכו'.

⁴² דברים אלו הושמטו ברוב ספרי הרמב"ם ע"י הצנזורה, ועתה ראו אור עפ"י כת"י בהוצאת פרנקל.

שני ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו⁴³. וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלו מבלעדי יי: אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את יי ביחד. שני כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם יי ולעבדו שכם אחד⁴⁴: כיצד, כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה אלו אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות, ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגלה נסתריהם: וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וינשא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאייהם ואבותיהם הטעום:

העתקת התורה ליונית גרמה לחשך בעולם, אך דוקא חשך זה יצמיח את האורה, כשם שאלקים מתגלה דרך עב הענן והערפל, "הנה אנכי בא אליך בעב הענן" ודוקא כיסוי זה יביא לאמונה הגדולה, "יגם בך יאמינו לעולם"⁴⁵. הפער בין אמונת היהדות לעבודת האלילים הוא כל כך גדול, שאין אפשרות לגשר ביניהם אלא ע"י מדרגות ביניים - הנצרות והאיסלם ותרגום התורה, ודוקא חשך זה יביא לאור הגדול.

ולגבי המקוריות הראשית, כל לימוד שבעולם הוא בא במדה מעותקת שמידתו היא מדת התרגום, שהוא הכשר וחינוך המביא אל המעמד המקורי העתידי, "אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה'"⁴⁶.

ואלו דברי הפתגם לחדש טבת שהבאנו בתחילת דברינו:

צללי החשך של העתקת התורה ליונית, יהפכו לאור כשיגלה המקור העברי בטהרו.

⁴³ דניאל יא', יד'.

⁴⁴ צפניה ג', ט'.

⁴⁵ שמות יט', ט'.

⁴⁶ ראש מילין שם.